

Militaire gebouwen te Oostende in het verleden.

door Freddy Hubrechtsen

III .Spaans Kwartier (1)

Het Spaanse leger vertoonde reeds vanaf de zestiende eeuw een kosmopolitisch karakter en rekruteerde zijn eenheden als het ware volgens "taalstelsel". Er waren eenheden van verschillende nationaliteiten: Spaanse, Italiaanse, Waalse, Duitse (Hoogduits en Nederduits), Bourgondische en Ierse, Engelse en Schotse infanterieregimenten of Tercio's.

Het garnizoen van Oostende (stad + de voornaamste forten Isabella en St. Philippe) bestond voornamelijk uit Spanjaarden met voor Oostende een *permanente* getalsterkte van gemiddeld 140 man. Na de zomercampagnes trokken de legers naar hun winterkwartieren en lagen er echter zo geregeld regimenten infanterie in en om Oostende ingekwartierd. Vanaf 1683 was de Spaanse aanwezigheid er echter gedurende een viertal jaar bovenmatig groot. De garnizoensstaf speelde ook een belangrijke rol bij opvang van eenheden welke per schip naar de Nederlanden kwamen.

Voor de Spanjaarden maakten dus de dienst uit maar er was daarbij steeds een vrije compagnie Walen (gemiddeld 50 man sterk) ten dienste van de gouverneur. Zoals reeds vermeld, werd ook gerekruteerd in Ierland, Engeland en Schotland. Dit zeker onder de eerste Stuarts. En later was dit voor Cromwell en het Parlement een ideale gelegenheid om zich te ontdoen van hun tegenstanders. In 1682 bv. lagen er 12 Compagnies Schotten (310 man) en in 1688 waren er 2 compagnies Engelsen (60 man) samen met 22 compagnies Spanjaarden (1044 man). De Ieren, Engelsen en Schotten werden na rekrutering en overtocht (meestal vanuit Waterford en Southampton) verzameld in Nieuwpoort, Oostende, Damme , Brugge en bij gelegenheid Antwerpen (2)

De inkwartiering van de troepen gebeurde deels bij burgers maar ze werden bij voorkeur zoveel mogelijk ondergebracht in hun geheel in kazernes en in magazijnen. Zo kon de tucht beter gehandhaafd blijven.

Voor de bevelhebbers was hun verblijf een lucratieve zaak gezien de stad hen jaarlijks wat "gratuiteyten" toeschoof voor o.a. " het houden van goede correspondentie" m.a.w. ze werden gunstig gestemd t.o.v. van de stad en de stedelijke overheid.

Zo werd, om lukraak een voorbeeld te nemen, op de rekening van 01 september 1676 tot 31 augustus 1677 (3) ingeschreven:

- Don Diego Gomez de Espinosa(Sergeant-général de Bataille), ontving als gouverneur van de stad 1.540 pond parisis (4).
- Don Louys de Bovadilla, Sergeant Mayor, kreeg 204 pond "ordinaire gratuyteit" en 120 pond gratuyteit als nieuwjaarscadeau.
- De twee adjudanten van het garnizoen kregen elk 68 pond "ordinaire gratuyteit" en 24 pond "gratuyteit" voor nieuwjaar
- Don Louys d'Arossa, kolonel van een regiment Spanjaarden dat in de stad ingekwartierd lag, ontving een "courtoisie" van 120 pond + 144 pond omdat hij een tijdlang de gouverneur heeft vervangen bij diens afwezigheid.
- Heer Conarunias en Marquis de B...(naam onleesbaar), beiden kolonel van andere Spaanse regimenten, ontvingen elk 144 pond "courtoisie"
- Don Geronimo d'Aubas en Pedro d'Alvado, beiden Sergeant Mayors van een regiment Spanjaarden (de eerste van kolonel Conarunias), kregen elk 96 pond.

Het geven van “steekpenningen” was een legale transactie en het systeem bleef ook gehanteerd in de Oostenrijkse periode.

De thesaurier van de stad mocht in 1678 op zijn eigen rekening 600 pond inschrijven omdat hij soldaten van het regiment van Marquis B... had ingekwartierd.(5). Een dame kreeg 264 pond omdat zij verplicht was geweest “bij order van de wet” gedurende vier maand Spaanse soldaten in haar pakhuis te logeren (6).

Het haperde soms met de logistiek want dezelfde thesaurier brengt een aankoop in van graan voor de soldaten ter waarde van 1031 pond 2 schellingen“ ter cause van henselfs uytterste aermoede” (7).

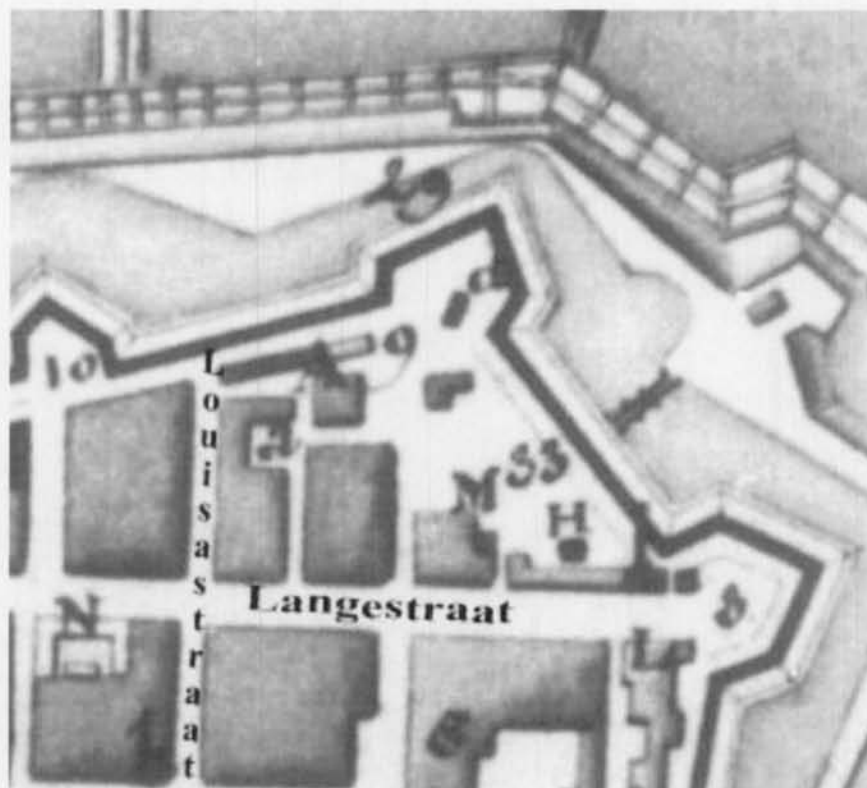
Ook de tucht werd gehandhaafd want op dezelfde rekening is vermeld dat Louys Toursol, “chirurgijn mayor van den guarnisoene”, 144 pond ontving voor het “cureren” van ene Geronimus “ter cause hij gebrogt geweest ter torture militaire”

Het waren dus niet steeds leuke tijden voor de soldaten.

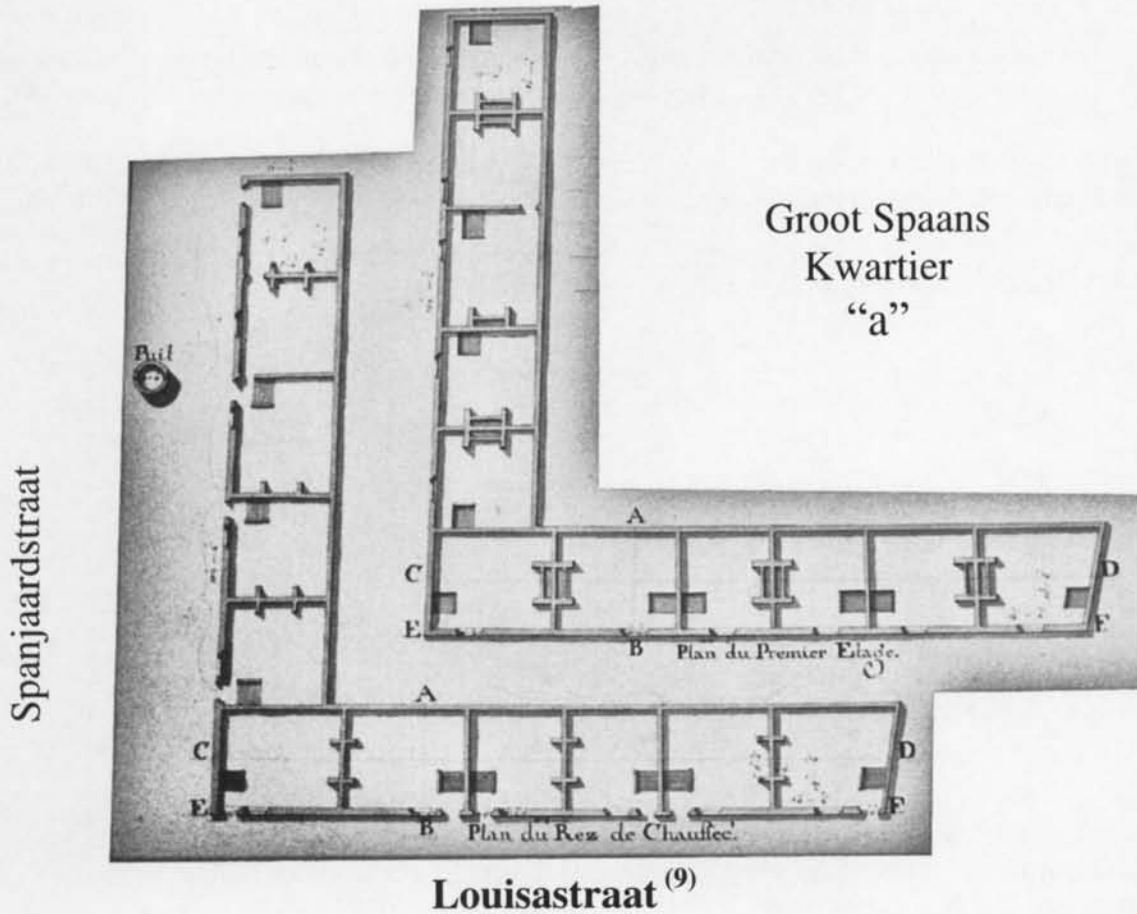
Maar de stad betaalde anderzijds in datzelfde jaar 1678 ” aen soldaten van den guarnisoene 144 pond over de courtoisie ter cause sy op den kerremisdagh gedaent te hebben in de prosesie”

Het Spaans Kwartier was gelegen in de noordoostelijke hoek van de stad tussen de huidige Louisastraat en de Langestraat waar ook het arsenaal, de smidse en het hospitaal gelegen waren. Deze kazernes dateren waarschijnlijk van de eerste helft van de 17de eeuw.

Ze kregen later de benaming “Kanonierskwartier” omdat de artilleriemansschappen van de vesting er met hun familie ingekwartierd waren.

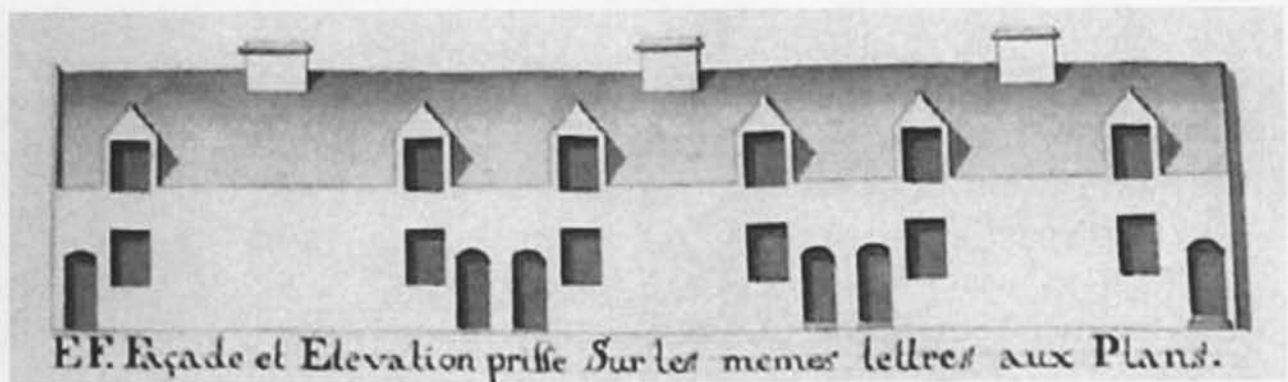

Op het kaartje hierboven uit 1747 (8) staan A en a voor de twee gebouwen vermeld als A Klein Spaans Kwartier, a Groot Spaans Kwartier. d Is een kazemat. Nr. 9 staat voor het Bastion van de Platforme, Nr. 10 dat van de Kleine Meulen.

Het Groot Spaans Kwartier was gelegen aan de Zuidzijde van de huidige Spanjaardstraat en de oostkant van de huidige Louisastraat.

Gevel (EF op het plan) is de oostkant van de Louisastraat:

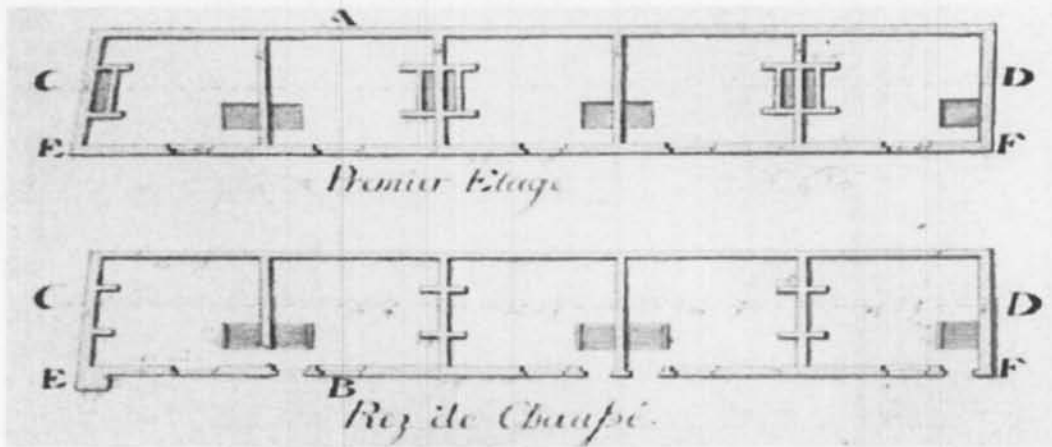
Volgens het verslag van de ingenieur D'Aymé van 17 januari 1746 waren er 10 kamers op het gelijkvloers en de zolderverdieping (10).

Op elk verdiep was een kamer bezet door de stadsportier die er reeds 30 jaar verbleef waardoor er slechts 18 kamers overbleven met in totaal 72 bedden om 216 soldaten (à 3 man per bed) (11) te logeren.

Een verbouwing later gaf in 1768 het gelijkvloers slechts met 11 kamers à 5 bedden (à 2 man per bed) die goed waren voor 110 manschappen. De zolder werd niet meer als logement gebruikt.

Het gebouw was zeer bouwvallig en het herstellen niet meer waard. Alleen aan het dak werden nog onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd. Er was ook een waterput met water van goede kwaliteit.

KLEIN SPAANS KWARTIER "A"

Was gelegen achter de courtine (12) tussen de bastions van de Platforme en de Kleine Meulen aan de noordzijde van de huidige Spanjaardstraat. Het leunde aan tegen de "Blauwe trappen" die ten noorden van de Louisastraat omhoog naar de stadswal leidden (CE)

Het gebouw getuigde van een zeer slechte constructie. Metselwerk en schrijnwerk waren in een zeer slechte staat en grote herstellingen waren schijnbaar hopeloos. Het pannendak echter was waarschijnlijk nog in goede staat. De kamers op het gelijkvloers waren met baksteen geplaveid maar de vloer zeer vochtig daar zij te laag in de aarde lag; de bodem van de vesting achter het gebouw lag veel hoger dan de vloer.

De gevel (EF op het plan) is naar de Zuidzijde gekeerd waar de waterput gelegen was.

In 1746 telde het gebouw vijf kamers op het gelijkvloers en 5 op de zolderverdieping met 4 bedden per kamer waardoor er 120 (à 3 man per bed) konden verblijven.

In 1768 telde het gebouw vijf kamers met elk vijf bedden à 2 man per bed waardoor er 50 man konden verblijven. De eerste verdieping was een eenvoudige zolder onder de pannen die slechts bij dringende noodzaak nog voor logeerdoeleinden kon gebruikt worden.

In juni 1781 bezocht keizer Jozef II de stad en viel de beslissing de stad uit te breiden en de vesting ten zuiden te ontmantelen (13).

Op 6 november worden de militaire gebouwen in oenschouw genomen waarbij een aantal militaire gebouwen waaronder het Spaans of Kanonnierskwartier op de verkooplijst geplaatst werden. In een rapport van 15 november 1781 aan de Raad van Financiën betreffende de verkoop van militaire gebouwen en terreinen wordt de verkoop van het Spaans Kwartier bevestigd: de kanonniers moeten verhuizen naar de stadskazerne van de "Corderie" (aan de Noordwestelijke hoek van de huidige Jozef II straat tussen de Christinastraat en de Hendrik Serruyslaan). Er waren ook nog kamers bezet als logement van douanebeambten.

De stadsportier werd niet meer vernoemd en over het lot van de douanebeambten verneemt men later niets meer.

De verkoop – per kamer- beschreven volgens de verkooplijst gaat door op 22 december 1781 (14) en werd verdeeld als volgt:

Weduwe Jean Devos	2 kamers	1200 florijnen
Antoon Crocquille	2 kamers	1250 florijnen
Martin De Brouwer	2 kamers	1400 florijnen
David Gallwey	2 kamers	1400 florijnen
Antoine Krockille	3 kamers	1900 florijnen
Cornelle Van Prouse	3 kamers	1605 florijnen
Jacques De Clerck	4 kamers	1950 florijnen

Dat zijn dus slechts 18 kamers. Was de rest te bouwvallig of nog bezet door de douane ?

Hiermee eindigt dan ook het verhaal van het "Spaans Kwartier" als militair gegeven. Het toponiem verdween in mei 1858 toen de benaming Spanjaardstraat ingevoerd werd (15).

(1) Zie ook DE PLATE 2006 p.53-60 en p.132-142

(2) a .Etienne Rooms "De organisatie van de troepen van de Spaans-Habsburgse monarchie in de Zuidelijke Nederlanden (1659-1700)", Brussel 2003 , Bijlage II p. 298-358

b.Geoffrey Parker "Het Spaanse Leger in de Lage Landen", Cambridge 1972 (2004) en vertaling Haarlem 1978,

c.Jacobus Bowens "Nauwkeurige beschrijving der oude en beroemde zee-stad Oostende, gelegen in Oostenryksch-Vlaenderen...", Brugge 1792 (herdruk Oostende 1981),

(3) Algemeen Rijksarchief (ARA) –Rekenkamer-Rekeningen van de stad Oostende Nr 37475

(4) Deze gouverneur (01.09.1675 – 08.03.1682) kreeg als welkomstgeschenk een zilveren lamp en bassin ter waarde van 1702 pond. Hij moest tijdelijk bij de burgemeester(Antonio Carew) logeren omdat de weduwe van zijn overleden voorganger, Don Ferdinando de Valladores, nog in de gouverneurswoning verbleef. Carew incasseerde voor deze dienstverlening 960 pond + 800 pond voor het ter beschikking stellen van o.a. meubelen.

(5) ARA Rekenkamer 37476

(6) ARA Rekenkamer 37477

(7) ARA Rekenkamer 37477

(8) Service Historique de l'Armée de Terre , Château de Vincennes (SHAT) - Bibliotheek

(9) Tekeningen en schetsen van de gebouwen voorkomend in de "Atlas contenant les plans et profils des batiments militaires en la ville d'Ostende" SHAT – Bibliotheek. Het plan van het groot Spaans Kwartier is in 1768

opgemeten door onderluitenant ingenieur De Lamy en getekend door onderluitenant ingenieur A. Boulanger. Bij het Klein Spaans Kwartier staat geen opmeter/tekenaar en datum vermeld maar alle plannen uit de atlas werden tussen 1767 en 1769 getekend.

- (10) "Etat des bâtimens destinées a loger des troupes a Ostende et au fort philipe" SHAT- Genie, Places étrangères, Carton I pièce 32.
- (11) Ter illustratie een tekening uit het werk van Jacques François de Chastenet Marquis de Puységur (1655-1743), Maréchal de France, dat zijn zoon in 1748 heeft laten uitgeven: "L'Art de la Guerre par principes et par règles" Puységur was een eminent kenner van de logistiek en vandaar ook zijn aandacht voor het dagelijks leven van de troepen..

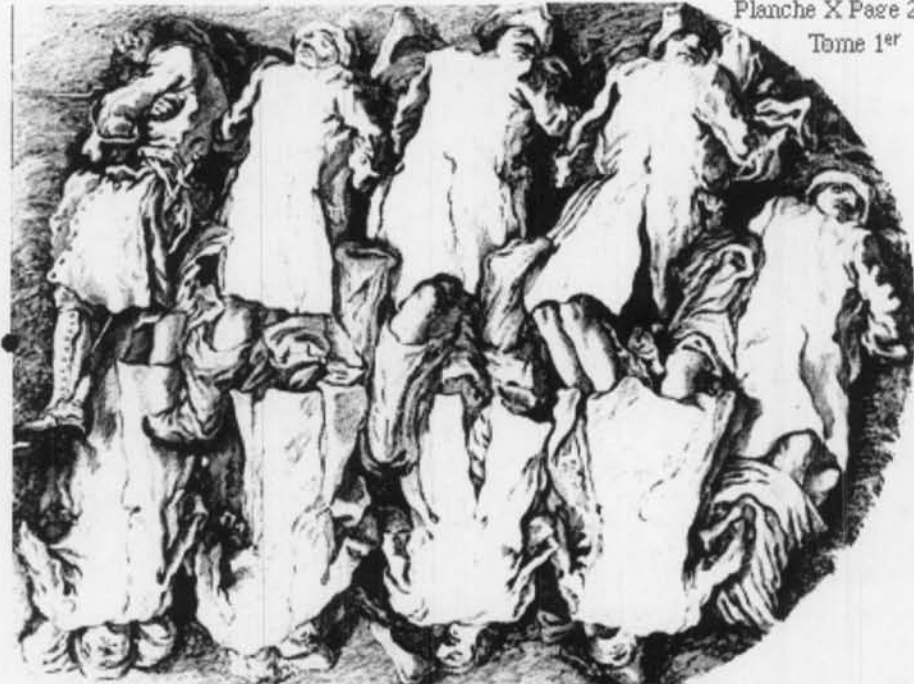

Planche X Page 246
Tome 1er

Plan pour faire voir comment sont couchés neuf soldats dans une tente, tirée de l'ouvrage de Puységur "L'Art de la Guerre"

- (12) De vestingbouwkundige term "courtine" betekent een wal of muur tussen twee torens of bastions. In oudere Nederlandse werken ook wel eens "gordijn" genoemd
- (13) ARA – Raad van Financiën - Fortificaties Oostende Nr 3248
- (14) ARA – Rekenkamer – Nr 26922 Verkoop terreinen vesting Oostende, Fort St Philippe, Fort Plassendale, Fort Albertus. Er wordt hier geen gewag meer gemaakt van een "groot" of "klein" Spaans Kwartier. De verkoopslijst met de beschrijving ontbreekt.
- (15) Daniël Deschacht; "Straatnamen van Oostende van A tot Z" (Oostende 1998), p. 147-148